

mozó az összehasonlító nyelvésznek anyagát szolgáltatja és csak együtt alkotják meg a tudomány épületét.

MUNKÁCSI BERNÁT.

Az Edda eredetéhez.

Az Edda dalait eddigelé rendszerint őseredetűeknek, a pogány őskor legtisztább emlékeinek tekintették. Feltették, mit Izland fekvése különben is valószínűnek tüntetett föl, hogy e mythikus himnuszokra sem a klasszikus ókor szellemi világa, sem a keresztyén vallás befolyást nem gyakoroltak. Grimm Jakab és a skandináv tudósok a germán mythos teljesen megbízható, a legcsekélyebb vonásokig hű forrásaiul tekintették e dalokat és e felfogás alapján a német mythologia rendszerét a legcsekélyebb kétely nélkül első sorban és főleg a mythikus tartalmú eddai dalokra építették. Különösen e dalok legődonszerűbbike, legrejtélyesbike és legmagasztosbika, a *Völuspá* (azaz : a jósnő szózata), oly ősrégi, tisztán pogány költői alkotás hírében állt, hogy rendszerint az ősgermán pogány vallás- és világnézet legalaposabb és leghívebb foglalatjának vették. Nem hiányoztak ugyan soha az olyan kételkedők — elég lesz a németek közül *Gerwinusra* és *Jordanra* (epikus leveleiben) hivatkoznom, — kik az Edda mythikus dalaiban, sőt még a *Völuspában* is majd klasszikus-ókori, majd keresztyén-modern befolyást, illetőleg elemeket ne sejtettek volna. De e sejtelmek inkább csak odavetők, összehasonlító reflexiók voltak, melyek az általánosan elterjedt fölfogást nem hogy megczáfolni, de még megingatni sem tudták. Annál nagyobb föltűnést okozott egy svéd tudósnak, *Bang Keresztélynek*, nem rég megjelent s már németre is lefordított előadása,¹⁾ mely kétségtelenné teszi, mert alaposan és higgadtan bebizonyítja, hogy a *Völuspá* alkatrészei közt a klasszikus ókoriak és a keresztyének fontos helyet foglalnak el, oly annyira, hogy túlzás nélkül mondhatni, hogy a *Völuspá*, tartalom és alak tekintetében, ókori és keresztyén mintáknak, nevezetesen a *sybillai jóslatoknak* utánzása.

Nem lesz alkalmoszerűtlen, ha ez összefüggésben a *sybillai jóslatok* ²⁾ eredetéről és jelleméről röviden megemlékezünk.

¹⁾ *Völuspá und die Sibyllinischen Orakel. Von Dr. A. Chr. Bang.* Aus dem Dänischen übersetzt und erweitert von D. C. Poestion. Wien, 1880. — Megjegyzendő, hogy épen egy héttel Bang előtt, 1879. október 31. *Bugge Sophus*, a skandináv tudósok egyik legkitünőbbike, szintén előadást tartott a germán mythos óklasszikai és keresztyén elemeiről. Ez előadás azonban még nem jelent meg nyomtatásban.

²⁾ Ezek legkényelmesebb kiadása: *Oracula Sibyllina ad fidem codd. mscr. quotquot exstant recensuit, praetextis prolegomenis illustravit, versione germanica instruxit etc. D. H. Friedlieb.* Lipsiae, 1852.

Sibyllai jóslatoknak azon görög költeményeket nevezik, melyek a Kr. előtti II. század óta, legelőször alexandriai zsidók közt keletkeztek, s melyekben egy ókori jósnő az istenek határozatait az emberek és országok sorsáról kinyilatkoztatja. E költemények célja: zsidó-theokratikus eszmék terjesztése, jellemzője: a görög és zsidó elemek összevegyülése. E jóslatok oly ügyesen vannak írva, az ódonszerű nyelv, a titokzatos irály oly hatásosan van alkalmazva, hogy a görögök, de különösen a rómaiak valóban eredeti, valódi jóslatoknak tekintették e koholmányokat. Vergilius (IV. Ecl.), Tacitus (Hist. V, 13), Suetonius (Vespas. IV.) és más ókori írók átvettek eszméket, képeket, fordulatokat e zsidó-görög gyártmányokból.

Midőn a kereszténység létrejött és terjedni kezdett, az új vallás hívei is felhasználták ez alakot, hogy benne a keresztény eszméket terjeszszék. A sibyllák ezen második csoportját (a Kr. utáni I—V. századból) a görög és keresztény elemek összevegyülése jellemzi. És mint az első csoportot a görögök és rómaiak, úgy látjuk, hogy e második csoportot a keresztény egyház atyái igen nagyra becsülték. A pogány őskor sejtette és megjósolta az igaz hitet, — ezt olvasták ki e költeményekből, nem sejtve azt, hogy e keresztény elemeket kereszténynek foglalták azon tudatos szándékkal e művekbe, hogy ezek révén is terjeszszék és nagyobb tekintélyre juttassák az új hit eszméit.

Minket itt csak a keresztény sibyllák érdekelnek. Ezeknek tárgya a görög mythesből és mondából, az ókori történetből, az ó- és újtestamentumból, a prófétákból és az apokalypsisből van merítve. A jóslatok rendszeren két részből állanak, melyeknek elseje a múltat tárgyalja, másodika a jövővel foglalkozik, amaz rendszerint görög-mythikus, ez bibliai jellegű. A sybilla a múlttal kezdi előadását s a jövővel végzi; amaz első rész sokszor igen terjedelmes, e befejezés rendszerint igen rövid. Ha e jóslatok célta akartak érní, szerzőiknek főleg arra kellett ügyelniök, hogy a hallgató fel ne ismerje szándékukat. Keresztény eszméket akartak kifejezni, de a sibyllának, ezen óskori lénynek, nem volt szabad keresztényennek feltűnnie. Innen ama homály, ama kétértelműség, mely a sibylla szavait jellemzi, amaz összefüggéstelenység, melyet a jósnő feltételezett állapota is indokol, mert hiszen a sibylla, saját akarata ellenére, öntudatlanul, egy felsőbb hatalomtól kényszerítve, beszél múltakról és jövőndőkről, az emberiség nagy bűneiről s a bekövetkezendő utolsó ítéletről, melyet új, szebb és jobb világ követni fog.

A *Völuspá*, az Edda e legódonabb és leghomályosabb dala, szintén két részből áll. Az első szól a világ, az istenek és az emberek

teremtéséről, — a másik, melyet az emberek bűnösségének és romlásának rajza előz meg, a világ végéről, melyre a gonoszok megbüntetése és egy fényes korszak következik.

Ha már e tartalom, hang- és szerkezetbeli hasonlóság a sibyllák és a Völuspá közt feltűnő, még meglepőbb az, hogy e hasonlóság sok részben azonosságba, még pedig látszólag csekély jelentőségű részletekre is kiterjedő azonosságba megy át.

Így a Völva épen úgy, mint a sibylla kijelenti, hogy akarata ellenére, a Nagy Isten parancsolatára szól; mindketten bevallják, hogy ők is nagyon bűnösök s hogy maguk is rettegik az ítélet napját; mindketten az összes emberiséghez fordulnak, mint hallgatóikhoz; mindketten jajgatással végzik vést jósló szövegüket. Ezekből eléggé világos, hogy a völva mennyire hasonlított a sibyllákhoz, valamint az is, hogy mindketten ugyanazon módon lépnek saját személyökkel a hallgatók elé.

De ebben sok lehet a véletlen. Fontosabbak az *anyagi* elemek, melyek a görög és a skandináv jóslatokban azonosak.

A völva a világ teremtésével kezdi — a sibyllákból és Mózes elbeszéléséből merített és összevegyített képekben és adatokban. A romlás úgy jön a világba, hogy az istenek az óriások leányaival összekelnek s titánokat nemzenek, kik később az isteneket megtámadják, — mi a görög mythosz egyik legismertebb elbeszélése. A világ végét a következő jelenségek előzik meg, illetőleg jelentik be: Az emberek erkölcsi romlása, harczok a földön, az elemek dühöngése, a farkas kiszabadulása, a sárkány kilépése a tengerből, a halottas hajó közeledése, elkeseredett csata a szövetséges istenek és óriások és a sárkány közt. Az újjá alkotás elemei: A föld elég, egy új föld támad, a «Hatalmas» megjelenik és megalapítja uralmát, a sötétség sárkánya a halottakkal a mélységbe tűnik le. *E vonások kivétel nélkül mind találhatók a sibyllákban is.* Sőt az egyes kisebb elemek is, melyekből a völva ezen vonások képét megalkotja, részben szintén fellelhetők a sibyllákban és az ótestamentumban.

Ennyi közös elemet nem hozhatott a pusztán véletlen létre. Kétségtelen, hogy a Völuspá azon költője, kitől e dal mai alakja származott, a sibyllákat és a bibliát ismerte, hogy az eredeti germán mythikus eszméket és képeket — melyeknek létét senki sem tagadhatja — összeolvasztotta azon görög, zsidó és keresztyén elemekkel, melyekkel forrásaiból megismerkedett. A Völuspá tehát négyféle elemekből áll: ezek: 1. tisztán germán, mythikus elemek, 2. módosított antik, 3. tiszta bibliai, 4. módosított bibliai-mythikus elemek.

Hiszen *Bang* még a költemény nevét is e befolyásból akarja megmagyarázni, mit különben szintén már régebben megkísérlettek. Szerinte *Völuspá* nem csak annyit jelent, hanem részben ugyanazon szó is mint *Oraculum Sibyllae*. A név egyik eleme kétségtelen, *spā* csakugyan = *Oraculum*. A mi a második elemet illeti, *Sibylla* a legelterjedtebb magyarázat szerint a. m. Σίω; (= Θεία;) βολλή; (= βουλή;), Isten tanácsa vagy akarata. E βουλή; a dór dialectusban βόλλη; alakban is fordul elő. A görögből vagy latinból kölcsönzött szókból a skandinávok sokszor hagyják el az első szótagot. Így lett pl. *Hippodromos*-ból *Poderamshof*, *Sepulcri ecclesiaból Pulkrokyrkia*, így *Sibylla* vagy *Sibollaból is Völva* vagy *Völva*, mely szó az összes germán nyelvekben, a skandinávban is, teljesen ismeretlen.

Ha az eddigi fejtegetések alaposak, a min nem kételkedhetni, bizonyos az is, hogy a *Völuspá* nem — mint azt eddig hitték — az ógermán pogány vallás összefoglalása, hanem hogy ezen költeménynek ugyanaz a célja, melyet a sibylláknál felismertünk: utalni, előkészíteni az embereket a keresztyén vallásra, bennök bűnösségök tudatát ébreszteni s őket egyszersmind az utolsó ítélet félelmével, a bűnbánás szükségességének érzetével eltölteni; végre ez új vallást egyedül üdvözítőnek tüntetni föl.

De mily körülmények közt és hol jöhetett a *Völuspá* létre? Már az Edda más dalaira vonatkozólag is valószínűnek tetszett, hogy azok nem Izland szigetén, nem is Norvégiában, hanem Irlandban keletkeztek. E költemények némelyikében található görög, latin és kelta szavak teszik e vélemény alpját, melyet még azon körülmény is megerősít, hogy itt-ott e dalokban kelta viszonyokra való célzást vélnek felismerhetni. Irland azon időben, midőn a normannok először e szigetre jöttek, már keresztyén és a tudományos virágzás magas fokán álló ország volt. Azért könnyen gondolható, hogy a *Völuspá* és a sibyllai jóslatok kölcsönhatását Irland közvetítette, úgy hogy a *Völuspá* mai alakja egy skandináv költőtől származik, kinek az irek közt alkalma nyílt a keresztyén vallással és a classikus ókor termékeivel, azok közt főleg a sibyllai jóslatokkal is, megismerkedhetnie.

A tudomány, mely eddig az eddai dalokat — nagyon csekély s látszólag (első pillanatra felismerhető) lényegtelen vonásokat, melyek későbbi toldásoknak tetszettek, nem tekintve — a tiszta ógermán mythosz teljesen megbízható forrásának tartotta, *Bugge* és *Bang* e legújabb kutatásai következtében egy új probléma megoldására van utalva. Mert kétségtelen, hogy azon befolyások, melyek a *Völuspá*ban felismertettek, befolyásolták vagy legalább befolyásolhatták az egész

eddai költészetet. S így e költészetnek újból áttanulmányozása s az abban netalán összevegyült mythikus, ókori és bibliai elemek pontos megkülönböztetése, — s ennek kapcsában a germán mythológiának teljes revíziója a germán philologia egyik legfontosabb, de egyszers-mind legnehezebb feladata.

DR. HEINRICH G.

Altdeutsche und altnordische Heldensagen. Übersetzt von *F. H. von der Hagen*. III. Bd. Völlig umgearbeitet von *Dr. A. Edzardi*. Stuttgart, 1880. LXXX. és 438. l. Ára 60 mk.

E kitünő, beható tanulmányokon alapuló és azért tudományos értékű fordítás legnagyobb része Edzardi műve, ki Hagen régi (1815-ben megjelent) fordítását csak itt-ott használta föl; a munka, mai alakjában azért az ő önálló művének tekinthető. A kötet tartalmát a germán mondák három igen fontos forrása képezi, a *Volsunga- és Ragnar-saga* és *Nornagest története*. A Nibelung-énekben összefoglalt mondák északi forrásai közül, az eddai dalok mellett, az itt lefordított sagák a legfontosabbak.

A *Volsunga- és Ragnar-saga* csak egy XIV. századi (kopenhágai) pergamentkéziratban maradt fenn; a *Nornagest* történetét két kéziratban birjuk, melyeknek egyike a XIV. század közepéből, másika ugyanazon század végétől való.

A *Volsunga-saga*, mely Sigfrid szüleinek s rokonainak, Sigfridnek magának és leányának történetét tartalmazza,¹⁾ jó részben az Edda dalain alapszik. E dalok nem valóságos, eredeti népdalok, hanem ily népdalok töredékei, melyeket a szkáld műköltészet átalakított, de népies jellegétől teljesen meg nem fosztott. Korra s értékre nézve igen különbözők; általában meglehetősen pontossággal állíthatni, hogy mai alakjukban a X. századból valók, a mi nem zárja ki azt, hogy egyes dalokban régibb, másokban újabb népdalok maradványai ne foglaltatnának. Az is valószínű, hogy e dalok (mai alakjukban) Izland szigetén jöttek létre, bár egynémelyikről lehetséges, hogy Norvégiában vagy egy britt szigeten (Írlandban) keletkezett. A mai eddai gyűjtemény 1240 körül jött létre: a gyűjtő (nem Saemund, kitől az Eddát nevezik) feljegyezte a nép száján élő, előtte ismeretes teljes dalokat; a melyeket csak részben ismert, azokból csak azon versszakokat vette föl, melyeket teljesen és jól tudott, a többieket prózai elbeszéléssel

¹⁾ Az 1. fejezet szól Sigiről, Odin fiáról, a 2-dik Sigi fiáról Reriről és ennek fiáról Volsungról, a 3—12-dik Volsung fiáról, Sigmundról, a többi fejezetek Sigurdról, Sigmund fiáról.